

“ ”

Akainak gaitza kutsatzeko denbora behar du, egunean bertan kenduta ez dago arriskurik

Aitor Cevidanes

Akainak edo kaparrak batetik, eltxo tigreak bestetik, Euskal Herrian duten presentziaz eta gurean dauden espezieez mintzatu zaigu Aitor Cevidanes ikertzailea. Osasuna eta ingurumena hizpide, dituzten arriskuez, herritarron uste faltsuez eta klima aldaketaren nahiz gizakion esku-hartzeen ondorioez galdetu diogu.

 MIKEL GARCIA IDIAKEZ DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Neiker Nekazaritza Ikerketa eta Garapenerako Euskal Erakunde-kidea da Aitor Cevidanes Miranda, Animalia Osasun saileko ikertzailea. *Naturan hezi* EHUren udako ikastaroetan entzun dugu eta berarengana gerturatu gara, hainbat zalantza argitu diezagun.

Zer jakin behar dugu kaparrei buruz eta zein mota eta non aurki ditzakegu Euskal Herrian?

Artropodoak dira, ez intsektuak, eta araknidoen familiakoak dira. Euskal Herrian gehienbat ditugunak *Ixodidae* edo akain gogorrek dira: odolaz elikatzen dira, odolez bete ahala puztu egiten dira eta tamaina asko handitzen dute. Larba, ninfa eta heldu dira bere parasitazio zi-

kloko faseak, eta fase guztietan behar du animalia baten odolaz elikatu.

Euskal Herrian hemeretzi espezie ditugu, eta Euskal Herriko erregina, mendira goazenean topatzen duguna, *Ixodes ricinus* da (euskaraz nola izendatu oraindik ez dugu erabaki). Pertsonoi zizta egiten digutenen %90 *Ixodes ricinus* da, ohikoa da basoetan, larre inguruetan... eta askok uste duenaren kontra, ez zaio eguzkia gustatzen, hezetan handia behar du eta horregatik basoak ditu gustuko, ez zelai zabalak. Inguruan ez badu animaliarik elikatzeke, hor ere ez duzu akainik topatuko. Gizakiez gain, animalia asko parasitatzeko gai da, izan etxabere (txakurrak, ardiak, behiak...), ugaztun basati (orkatzak, oreinak...), hegazti edo narrastiak.

Espezie honen ziztak larritu behar al gaitu?

Espezie honek Lyme gaixotasuna kutsatzen du, horregatik Euskal Herria zonalde endemikoa da gaixotasun honekiko (penintsula hegoaldeko beroa ez du gustuko *Ixodes ricinus*ak). Beraz, aintzat hartzeko arriskua da, baina izutu gabe, zeren egin ditugun azken ikerketen arabera, kapar mota honen %1-2 inguruk baino ez darama gaitza kutsatzen duen *Borrelia* bakterioa bere barruan. Gainera, beste bi faktore ditugu alde: batetik, gaitza kutsatzeko (bakterioa gure odole-ra igarotzeko) akainak gutxienez 24-48 ordu pasa behar ditu zizta egiten, hortaz menditik bueltatu eta egunean bertan kentzen badugu, ez dago arriskurik. Bestetik, *Borrelia* bakterioaren sintomak

erraz identifikatzen dira: ziztatu eta hurrengo egun edo asteetan azalean eritema migratorioa agertzen da (zirkulu formako arrasto moduko batzuk larruazalean) edota sukarra, eta halakoetan medikuarenera joan eta antibiotikoak hartuta erraz sendatzen da. Okerragoa da gaitza garaiz ez atzematea, zeren kroniko bilakatuz gero zaila da bai gerora diagnostikatzea, bai tratatzea.

Ohitu behar dugu mendira galtza luzeekin edo azala ahalik eta estalien joaten, nahiz eta uda izan, batez ere baso eremueta eta halakoetara.

“ ”

Euskal Herrian dugun akainak Lyme gaixotasuna kutsatzen du, baina %1-2 inguruk baino ez darama gaitza kutsatzen duen Borrelia bakterioa bere barruan

Menditik bueltan gorputza ongi begiratu eta kaparra kentzearekin arriskurik ez, beraz. Nola kendu kaparra?

Inoiz ez da olioia edo baselina erabili behar, edo poxpoloarekin erre behar, nahiz eta halakoak entzun izan ditugun. Izan ere, horrelako ekintzen ondorioz akaina estresatzen badugu, ahotik dena botatzen du eta bakterioa gure odolera sartzeko arriskua areagotzen dugu. Kaparra lasai utzi, aho estuko pintza batzuekin ondo hartu eta pixkanaka tira eginez atera. Gero zauria xaboiak garbitu eta kito.

Baina badago halako beldur bat, akaina ongi ateratzea lortzen ez badugu zati bat barruan gera daitekeela eta arriskutsua dela...

Mito asko dago, burua barruan gelditzen bada gure gorputz barruan arrautzak jarriko dituela eta halakoak. Baina ez, nahiz eta osorik ateratzen saiatu behar dugun, zatiren bat barruan geratzen bazaigu ere, ongi desinfektatu eta garbituta printzipioz ez du arazorik sortuko. Burua gure gorputz barruan gelditu dela? Zauria infektatu daiteke eta horregatik ongi garbitzea eta desinfektatzea komeni da, baina ez du gaixotasunik kutsatuko.

Bestelako gaitzik kutsa dezake *Ixodes ricinus*ak?

Alfa-Gal sindromea kutsatu dezake, ugaztunak odollean duen Alfa-Gal molekula ondoren gizakiaren odolera pasatzen badu. Ondorioa litzateke haragi gorria jaten dugunean erreakzio alergikoa sortuko ligukeela, horregatik deitu izan diote “begetariano bihurtzen duen akaina”. Beste bakterio batzuk ere kutsatu ditzake, baina ez da ohikoa. Hainbat hedabidetan orain oihartzuna izan du Krimia Kongoko sukar hemorragikoak; Espainiako Estatuko leku batzuetan agertu da, baina hemen hori kutsatzen duen akaina ez dago zabaldua, Araba hegoaldean baino ez dago, eta ez dakigu Euskal Herrian gaitza ba ote dagoen.

Udan alarma gorriak piztu ohi dira, edo hedabideetan oihartzuna izaten du behintzat.

Urte guztian aurki daiteke *Ixodes ricinus*en faseren bat, larba ez bada ninfa edo helduaroan, beraz ez dugu udan bakarrik aurkituko, baina egia da udaberrian ugaritzen hasten direla, larben leherketatik eta ninfa askoz gehiago

ERIK KARTIS / PEXELS

dagoelako, eta udaberrian eta udan ohi-koagoa dela mendian akainen batekin topo egitea.

Egia al da azken urteetan ugaritu egin direla?

Pertzepzioa hori da, kontzientzia ere handiagoa da herritarren artean eta arreta handiagoa jartzen dugu, baina oraingoz ez dago datu zientifikorik gehiago dagoela adierazten duenik. Juxtu proiektu bat hasi dugu Pirinio inguruko beste hainbat lurralderekin batera, duela 20 eta 30 urte datuak hartu genituen leku berdinetan berriz ere laginak hartu eta ikusteko kopurua aldatu egin den ala pertzepzio kontua baino ez den. Azterketak balioko du baita ere bakterioa daramaten kaparraren prebalentzia eta transmisio potentziala aldatu ote den ezagutzeko.

Bestalde, klima larrialdiak aldaketak ekar ditzake, beroak eraginda zikloak azkarrago osatzea eta abar, baina gure kasuan, akain espezie honek hezetasuna eta freskotasuna bilatzen duenez, beharbada klima aldaketak

“ ”

***Mito asko dago,
kaparraren burua barruan
gelditzen bada gure
gorputz barruan arrautzak
jarriko dituela-eta, baina
ez da hala***

kontrakoa ekarriko du eta gutxitu egingo dira. Ikusteko dago. Bai izan liteke klima aldaketaren ondorio kaltegarri bat, ordea, Krimea Kongoko sukar hemorragikoa kutsatzen duen akaina Euskal Herrian zabaltzea, klima mediterranea eta beroa dituelako gustuko.

Bioaniztasunaren, kate trofikoaren edota parasitazio zikloaren ikuspegitik kaparra eskolan lantzea

interesgarri ikusten duzu.

Batetik, gertutasunagatik. Inguruan ditugun animaliak dira eta ez dugu sabanara joan beharrik kate trofikoak ikasteko. Eta bestetik, bioaniztasuna modu osoan eta bere konplexutasunean ulertzeko eredu egokia direlako, bai animalion arteko harremanari dagokionez, bai gaur egun hainbeste aipatzen den osasun bakarraren kontzeptuaren ikuspegitik. Ekosistemen osasuna, animaliena eta gizakiena elkar lotuta daudela dio ideia honek, ekosistematan eragiten ditugun aldaketek gero guregan eragin dezaketela, eta akainak horren adibide dira. Hainbat ikerketak erakutsi du ekosistema jakin batean dauden animalien dentsitatea aldatzen bada, adibidez espezie batzuk desagertzen badira, akainen eta patogenoaren zikloan eragina izan dezakeela, esaterako kaparrak ugaritu daitezkeela eta hori gizakioi bueltan etorriko litzaigukeela.

Animalia espezie batzuk gutxituta, kaparrak ugaritu?

Akainak bakterioa kutsatzen du, baina patogenoaren gordailua edo ostalaria beste animalia bat da, eta badira oso gordailu onak diren ostalariak (bakterio asko sortzen duten animaliak) eta beste batzuk okerragoak; gure ekosistema sinpletzen bada, espezie batzuk desagertu eta aldiz gordailu hobekak diren animaliek eusten badiote, kapar positibo gehiago izango ditugu eta ondorioz guk arrisku handiagoa izango dugu.

Diptikoa egin duzue, bai kaparren bai eltxoen inguruko informazio baliagarriarekin, besteak beste baso-eskolara joaten diren ikastetxeetan irakasleei banatzeko. Eltxoek ere kezka sortzen al dute ba herritarren artean?

Eltxoetan eszenatoki berri batera egin dugu salto. Euskal Herrian ez ditugu inoiz oso kontuan hartu, arazo bihurtzen ziren Mediterraneora kanpinera edota furgonetarekin auskalo nora joaten ginenean. Hemen, noizean behin eltxoren batek zizta egiten zigun, gauez, leihoa irekita genuela... Baina paradigma aldaketa egon da azken urteetan: gauean enbarazu egitetik egunean zehar ziztada ugari jasotzera igaro gara. Eltxo tigrea da horren arrazoia. Espezie inbaditzaile hau duela hamar urte iritsi zen Euskal Herrira, Behobia eta Irun aldetik, eta asko ugaritu da hiri inguruetan, batez ere Bizkaia eta Gipuzkoako hiriguneetan, eltxo honen ezaugarrietako bat delako oso hiritarra dela.

Espezie hau ez da gai distantzia luzeak hegatan egiteko, 200-500 metro asko jota, beraz eltxo ziztada jaso dugun gunetik gertu egongo dira eltxo hauen haztegiak, edo beste era batera esanda, hazteko behar duten ur pila-tua. Oso ur bolumen txikia behar dutenez, aurkituko ditugu loreontzi-plateren inguruan, lorategia ureztatzeko bidioien eta uretagailuen bueltan, baratzeiko ur barrikaren alboan... Eltxo tigreak hazteko lekuen %70-80 inguru zonalde pribatuak dira, gure lorategi, balkoi eta abarrak, eta horregatik, prebentzioan herritarrok lan indibidual asko dugu egiteko, ura duten edukiontzi artifizial horiek kendu behar ditugu.

Eltxo tigreek arriskurik ba al dute?

Bai, badute. Eltxo tigreak daukan ezau-garri nagusietako bat da elikatze oso gizaki-zalea dela, ziztada asko jasotzen

Ezkerrean, *Ixode ricinus* espeziea; Euskal Herrian zizta egiten diguten akainen %90 espezie horretakoa da. Goian, eltxo tigrea.

“ ”

Eltxo tigreak hazteko lekuen %70-80 inguru zonalde pribatuak dira, gure lorategi, balkoi, baratzeak; saihesteko, ura duten edukiontzi artifizialak kendu behar ditugu

ditugu eta ziztada horiek azkura dezentente eta erreazioak eragiteaz gain, gaixotasunen kutsatzaile dira, batez ere dengea, zika eta chikungunya birusak. Euskal Herrian, ordea, ez ditugu birus horiek eta beraz hemengo eltxo tigreek ez dute birusa barruan, baina urtero egon ohi da kasu inportaturen bat edo beste, bidaian atzerrira joan eta han gaitza hartu duena. Bueltan odolean oraindik birusa baldin badu, arriskua dago eltxoak zizta egin eta beste norbait kutsatzeko, eta orduan

hitz egin beharko genuke kasu autoktonoez, ez soilik inportatuez. Frantzia eta Italia, adibidez, azken hiru urteetan ehundik gora kasu autoktono izan dituzte, dengez kutsatuak. Denge kasu gehienak, gainera, sintomarik gabekoak dira eta horregatik zaila da atzematen.

Kezkatu beharko gintuzkeen beste eltxo espezierik?

Euskal Herrian 31 eltxo espezie dektatu ditugu eta horietako bi dira inbaditzaileak (eltxo tigrea eta antzeko beste bat). Espezie gutxi batzuk baino ez dute gizakien odolaz elikatze joera eta nabarmendu behar da eltxoek funtsezko eginkizuna dutela kate trofikoan. Aranzadirekin batera proiektu bat dugu, eskoletako urmael sarean, ikertzeko mikro-hezegune horietan, putzu natural eta artifizialago horietan, ea eltxoak dauden, bertako anfibio eta odonatuek jaten dituzten eta abar; oraingoz ez dugu eltxo tigrerik aurkitu halako ekosistemetan, eta aurkitu daitzkeen beste eltxoen kasuan, bertakoetan, kopurua oso erregulatuta egoten da harrapakari naturalak dituen ekosistema batean. ●